

RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI ÎN EUROPA

Prof. univ. dr. Emilian M. DOBRESCU

*Membbru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România
dobrescu@acad.ro*

Abstract: Respect for Human Rights in Europe

Human rights is the postulate that pushes Humanity to new heights of progress, and the European Union is called upon to apply this postulate in a new way and in the 21st century, despite many opposing views and misunderstandings. Human rights are at the core of the Council of Europe's activities, whose goals affect the lives of almost half a billion people across Europe. In this study, we present the main axioms and institutions that make human rights irreplaceable on the European continent.

Keywords: *European Social Charter, Council of Europe, Framework Convention for the Protection of National Minorities, European Convention on Human Rights, European Convention for the Prevention of Torture, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*

Drepturile omului reprezintă nucleul activităților Consiliului Europei, ale cărui obiective realizate influențează viața a sute de milioane de oameni de pe întreg cuprinsul acestui continent. Principalele instrumente pregătite în acest scop de Consiliul Europei sunt: Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Carta Socială Europeană, Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii, a Pedepselor și Tratatelor Inumane, precum și Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților Naționale.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului, de fapt Convenția de apărare a drepturilor omului și libertăților lui fundamentale, a fost semnată la Roma, la 4 noiembrie 1950 și a constituit primul instrument juridic european, care a garantat protecția drepturilor omului, piatra de temelie a activității Consiliului Europei. Obligatorie pentru toate statele care aderă la Consiliul Europei, Convenția stabilește un sistem de control

și protecție a drepturilor omului, sistem încredințat unui organism unic și permanent – Curtea Europeană a Drepturilor Omului, intrat în vigoare încă de la 3 septembrie 1953.

Carta Socială Europeană

Din momentul deschiderii sale spre semnare, în anul 1961, Carta Socială Europeană a dat statelor membre posibilitatea de a se angaja în protecția unui număr mare de drepturi economice și sociale pentru cetățenii Europei. Aceste drepturi, împreună cu drepturile civile și politice, conținute de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, formează un tot indivizibil și reprezintă un proiect ambițios pentru statele Europei. Drepturile civile și politice, precum și drepturile socio-economice nu trebuie să constituie două grupuri distincte, deoarece antagonismul dintre acestea a generat doctrine diametral opuse. Toate aceste drepturi sunt egale și indivizibile. Nu se poate opta între ele.

Drepturile garantate de Cartă pot fi împărțite în trei categorii: protecția muncii, protecția socială pentru întreaga populație și protecția specială în afara mediului de lucru. Părțile contractante nu sunt obligate să accepte toate dispozițiile Cartei. Cu toate acestea există un nucleu dur al drepturilor pe care statele trebuie să se angajeze să le respecte. De asemenea, a fost fixat un număr minim de drepturi la care statele sunt obligate să subscrie. Părțile contractante au obligația de a prezenta, în mod regulat, rapoarte privitoare la aplicarea Cartei, care constituie fundamentul dispozitivului de control. Aceste rapoarte sunt examinate întâi de un Comitet de Experți Independenți, aleși de către Comitetul Miniștrilor și asistați de un observator al Organizației Internaționale a Muncii (ILO). Acest Comitet formulează o apreciere juridică asupra modului în care statele respectă angajamentele luate, pe care o transmite Comitetului Guvernamental, compus din reprezentanți ai părților contractante ale Cartei, asistați de observatori din partea organizațiilor europene ale muncii și din partea patronatului.

Comitetul Guvernamental examinează situația țărilor care par a nu-și îndeplini obligațiile, și, pe baza unor considerații de natură socială, economică și politică, pregătește recomandări, care vor fi adoptate de Comitetul Miniștrilor. Comitetul Miniștrilor adresează recomandări statelor care nu se conformează prevederilor Cartei.

Principalele drepturi incluse în Carta Socială Europeană sunt: dreptul la muncă: inclusiv dreptul la orientare și formare profesională; protecție la locul de muncă: dreptul la condiții de muncă și la remunerare corespunzătoare, precum și dreptul la remunerare egală pentru femei și bărbați pentru o muncă egală; dreptul sindical, dreptul la negociere colectivă, dreptul muncitorilor la informație și consultări precum și dreptul de a participa la determinarea și ameliorarea condițiilor la locul de muncă; protecție specială pentru anumite categorii de muncitori: copii și tineri, femei, persoane handicapate, imigranți; dreptul la protecția sănătății, dreptul la securitate socială și dreptul la asistență socială și medicală, dreptul de a beneficia de servicii sociale; drepturi pentru copii și tineri, mame, familii, persoane handicapate, muncitori imigranți și familiile lor, persoane în vârstă.

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei este, de asemenea, asociată acestei proceduri, și, începând cu anul 1992 a folosit concluziile Comitetului de Experți Independenți ca o bază pentru dezbaterile periodice de politică socială. În trecut, Carta Socială Europeană nu s-a bucurat de același sprijin politic precum corespondenta sa, Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Statele au ezitat, mai ales în perioadele dificile din punct de vedere economic, să promoveze unele obligații pe care le considerau oneroase. Firește că măsurile de angajare a întregii mase salariale, de asigurare a protecției sociale pentru întreaga populație, precum și a protecției speciale în afara locului de muncă sunt foarte costisitoare. Cu toate acestea, consecințele sociale și politice ale neglijării acestor aspecte pot costa mai mult.

O importantă decizie politică a fost luată în noiembrie 1990, pentru a relansa Carta în scopul îmbunătățirii mecanismului de control și extinderii numărului de drepturi protejate și al îmbogățirii conținutului lor. În 1991 a fost adoptat un Protocol de amendament al Cartei, prin care s-au modificat modalitățile de adoptare a recomandărilor de către Comitetul Miniștrilor. Astfel, în prezent, pentru ca o recomandare să fie adoptată, este nevoie de votul a două treimi din părțile contractante ale Cartei și nu două treimi din numărul statelor membre, ca până acum. Protocolul a consolidat rolul Comitetului de Experți Independenți și a îmbunătățit procedura de consultare cu reprezentanții patronatelor și sindicatelor, precum și cu ONG-urile. De asemenea, a mai fost adoptat și un alt protocol, care adăugă o procedură de formulare a plângerilor colective la mecanismul actual de control. Această procedură de plângere

colectivă conferă o dimensiune nouă și o importanță mai mare Cartei Sociale, aceasta permițând organizațiilor de muncitori și de angajați, precum și organizațiilor ne-guvernamentale (ONG-uri) să depună plângeri, în cazul în care se consideră că a avut loc o încălcare a Cartei, de către părțile contractante.

Versiunea revizuită a Cartei Sociale Europene a fost adoptată de către Comitetul Miniștrilor și a fost deschisă spre semnare la data de 3 mai 1996. Printre schimbările propuse se numără: lărgirea principiului nediscriminării și adăugarea unor noi drepturi, cum ar fi dreptul la protecție, dreptul muncitorului la demnitate, dreptul muncitorilor cu obligații familiale, la șanse și tratament egal, dreptul la protecție împotriva sărăciei și excluderii sociale, precum și dreptul la o locuință decentă.

De acum înainte, importantă este punerea în aplicare a drepturilor consacrate de Cartă, pentru ca aceasta să joace același rol ca și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Structurile instituționale în schimbare din Europa Centrală și de Est, precum și mutațiile în domeniul muncii care au loc în această zonă întăresc necesitatea și importanța unui instrument precum Carta Socială Europeană.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Textul acesteia a rămas până azi „un miracol al cooperării juridice internaționale”. Convenția impune statelor membre ale instituției să respecte drepturile omului. Elaborată de Consiliul Europei, instituție creată în 1949, Convenția Europeană de Salvare a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale a fost semnată pe 4 noiembrie 1950 și a intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Textul a rămas până astăzi un miracol al cooperării juridice internaționale, unic în lume. Convenția impune statelor membre ale Consiliului Europei să respecte drepturile omului, într-un ansamblu de 47 de țări, care totalizează 830 milioane de locuitori. România a ratificat Convenția Europeană a Drepturilor Omului la 20 iunie 1994.

Pentru ca aceste principii să fie cu adevărat respectate, Consiliul Europei s-a dotat în 1959 cu un braț juridic, numit Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) (vezi mai jos). Victimă a succesului său, CEDO se sufocă în cele 120 de mii de dosare în așteptare, din care peste 90% sunt considerate în cele din urmă nefondate.

Cu ocazia aniversării, la începutul lunii septembrie 2018 a 65 de ani de la intrarea sa în vigoare, Secretarul General al Consiliului European, Thorbjørn Jagland, a declarat¹: „Convenția Europeană a Drepturilor Omului este o plasă de siguranță care protejează peste 830 de milioane de oameni. Ea este aplicată de instanțele naționale și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului la Strasbourg și a schimbat viețile oamenilor, în multe feluri, de-a lungul continentului. Convenția a contribuit la promovarea stabilității și securității în Europa în ultimii 65 de ani, iar în acest moment în care continentul se confruntă cu multe provocări, protecția pe care o oferă acest document rămâne foarte utilă”.

Prin aderarea la Convenție, statele se angajează să susțină drepturile omului și libertățile fundamentale, care includ dreptul la viață, dreptul la un proces echitabil și dreptul la libertatea de exprimare. Oricine consideră că a fost victima unei încălcări de către unul dintre statele membre poate depune o cerere la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) de la Strasbourg, care are ultimul cuvânt cu privire la interpretarea Convenției și jurisprudenței sale. Statele membre sunt obligate să execute hotărârile pronunțate de CEDO pentru a supraveghea punerea în aplicare a Convenției; între anii 1959 și 2017, Curtea a emis peste 20.000 de hotărâri.

De la adoptarea sa, Convenția a fost completată de 16 protocoale, cel mai recent dintre acestea – care permite instanțelor naționale să adreseze cereri de aviz consultativ CEDO – a intrat în vigoare la 1 august 2018.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului reprezintă „încununarea activității” Consiliului European. Noile state membre sunt obligate să o semneze în momentul aderării și să o ratifice în decursul unui an. Predecesoarea directă a Convenției este Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948. Printre precedentele istorice notabile se numără, din 1215, Magna Carta în Anglia, care institua dreptul la un proces echitabil și la o ordine juridică imparțială, Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii, adoptată în 1776, precum și Declarația Drepturilor Omului și a Cetățeanului votată în Franța, în 1789. Deși, astăzi, aceste documente sunt depășite de evoluția domeniului, ele reprezintă trepte importante pe drumul egalității drepturilor pentru toate ființele umane.

¹ George Marinescu, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului, la ceas aniversar*, în Ziarul Bursa, 3 septembrie 2018.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului reprezintă, pentru statele semnatare, „prima etapă pe calea garantării colective a unor drepturi enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului”. Aceste state s-au angajat să asigure tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor o serie de drepturi și libertăți civile și politice, definite în Convenție. Protocoloalele adiționale au extins lista inițială a drepturilor, iar jurisprudența Curții Europene și a Comisiei Europene a Drepturilor Omului, a întărit și a dezvoltat aceste drepturi, demonstrând astfel natura dinamică și evolutivă a sistemului.

Toate statele contractante, cu excepția Irlandei, a Norvegiei și a Regatului Unit, au integrat Convenția în propria lor legislație, astfel încât jurisdicțiile interne să recurgă la dispozițiile acesteia, integral, în cazul uneia sau alteia dintre spețe. După epuizarea tuturor căilor de recurs intern, orice persoană, care se consideră lezată în drepturile sale, poate căuta să obțină restabilirea situației la Strasbourg pentru o pretinsă încălcare a Convenției, de către statele contractante. Instituțiile de la Strasbourg nu se substituie jurisdicțiilor naționale, ci, sunt, într-un anumit sens, o prelungire a acestora.

Acordul statelor suverane de a permite unei instanțe supranaționale să repună în cauză hotărârile instanțelor interne și angajamentul de a executa hotărârile acesteia, care poate presupune schimbări în legislația statelor și plata unor compensații, reprezintă un pas istoric fără precedent în dreptul internațional. Acest fapt pune în practică teoria naturii fundamentale a drepturilor omului, plasând drepturile mai presus de legislațiile și practicile naționale ale statelor. De asemenea, el exprimă conceptul democratic, că anumite drepturi și libertăți fundamentale ale individului nu trebuie să fie subordonate autorității statale sau măruntelor sale interese politice.

Statele contractante pot, de asemenea, să deschidă o acțiune în instanță împotriva unui alt stat contractant sub forma unei plângeri interstatale. Până în prezent, s-au înregistrat puține cazuri de acest fel dar încălcările drepturilor omului la care se refereau, au fost, în fiecare caz, foarte grave. Recunoașterea de către fiecare stat membru UE a Convenției Europene a Drepturilor Omului a instituit o Comisie și o Curte Europeană a Drepturilor Omului (vezi primul paragraf), însărcinate să examineze plângeri individuale și interstatale. Membrii Comisiei și

judcătorii sunt total independenți, fiind aleși de Comitetul Miniștrilor și Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei.

Plângerile sunt supuse mai întâi Comisiei, în timpul uneia dintre sesiunile sale, care sunt organizate aproape în fiecare lună. Din cele peste 26.000 de plângeri primite de la începutul activității sale, în noua „formulă” de funcționare, din 1955 și până în 2004, majoritatea au fost declarate « inadmisibile », deoarece erau fie nefondate, fie nu priveau problemele prevăzute în Convenție, fie pentru că erau îndreptate împotriva unor state ce nu sunt parte la Convenție; astfel, au fost declarate admisibile aprox. 1.900 de plângeri.

Din momentul în care o plângere este declarată admisibilă, Comisia încurajează părțile în sensul ajungerii la o înțelegere amiabilă. Dacă acest lucru nu este posibil, Comisia întocmește un raport prin care se stabilesc faptele și se exprimă un aviz juridic privitor la violarea - în speță - a Convenției, aviz pe care îl transmite Comitetului Miniștrilor.

În decurs de 3 luni de la transmiterea raportului către Comitetul Miniștrilor, de către statul interesat, Comisia sau, în unele situații, petiționarul, îl pot aduce în fața Curții. Aducerea unui caz în fata Curții presupune, în general, o audiere publică la Strasbourg. Hotărârea Curții, la care se ajunge prin vot majoritar, este definitivă și obligatorie pentru statele interesate. Statele respective trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura conformarea cu deciziile Curții și cu drepturile prevăzute în Convenție. Curtea poate obliga un stat să plătească o compensație financiară, incluzând despăgubirile și costul procedurilor.

În cazul în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului stabilește că a fost încălcată Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comitetul Miniștrilor supraveghează executarea hotărârii, verificând luarea măsurilor corective care se impun, din punct de vedere administrativ sau legislativ.

Convenția Europeană pentru Prevenirea Torturii și a Tratamentelor sau a Pedepselor Inumane sau Degradante

Pericolul de a fi supus torturii sau tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante este mai mare în locurile unde persoanele sunt private de libertate. Puține lucruri se știu despre ceea ce se întâmplă în spatele ușilor închise ale închisorilor, secțiilor de poliție, așezămintelor psihiatrice și altor

asemenea instituții. Acesta este motivul adoptării Convenției Europene pentru Prevenirea Torturii și a Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante în anul 1987, convenție care a intrat în vigoare în 1989.

Convenția sus-citată completează sistemul de protecție asigurat de către Convenția Europeană a Drepturilor Omului prin înființarea unui Comitet European pentru Prevenirea Torturii (CPT).

Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT)

Acest Comitet este format din experți independenți și imparțiali, provenind din diverse domenii, cum ar fi dreptul, medicina, regimul penitenciar și politica.

CPT a subliniat importanța formării profesionale a personalului însărcinat cu aplicarea legii (în domenii cum ar fi aptitudinile de comunicare interpersonală, diversitatea culturală și prevenirea sinuciderii); a recomandat ca persoanele reținute de poliție să aibă dreptul de a informa pe cineva despre reținerea lor, de a fi asistate de un avocat și de a fi examinate de un doctor la alegerea lor; a criticat condițiile necorespunzătoare de detenție și regimurile inacceptabile din penitenciare; a recomandat ca deținuții să petreacă o parte însemnată a zilei în afara celulei și să poată realiza activități variate (inclusiv să studieze, să facă sport, să presteze activități profesionale); a insistat asupra dreptului persoanelor deținute de a primi îngrijire medicală; a stabilit norme într-o serie de domenii (ex. izolarea în celulă, disciplina, contactul cu lumea exterioară, plângerile și procedurile de inspecție).

Experți ai Comitetului vizitează locuri de detenție, mai ales închisorile, secțiile de poliție, centrele de detenție a străinilor, zonele de detenție din armată sau instituțiile psihiatrice, pentru a vedea felul în care sunt tratate persoanele private de libertate. Comitetul are acces nelimitat în locurile de detenție și poate interoga, în particular, deținuții sau oricare altă persoană care poate furniza informații relevante, inclusiv organizațiile neguvernamentale (ONG-uri), care acționează în domeniul drepturilor omului, precum și autoritățile (responsabilii locurilor de detenție).

Scopul strângerii acestor informații este mai curând acela de a întări protecția deținuților împotriva torturii și tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante și nu de a condamna statele respective pentru abuzurile semnalate. În urma vizitelor sale periodice sau ad-hoc,

Comitetul trimite guvernului țării vizitate, un raport prin care se solicită informații sau formulează recomandări și comentarii. Statul respectiv este rugat să furnizeze, drept răspuns, un raport interimar – în decursul a șase luni și un raport detaliat – în douăsprezece luni.

Rapoartele CPT-ului și ale statelor implicate sunt confidențiale, dar a devenit o practică curentă publicarea acestora, cu acordul statelor. Prin publicarea acestor informații se întărește rolul preventiv, nejurisdicțional al Comitetului. În mod excepțional, dacă un stat refuză să coopereze sau să-și amelioreze situația în lumina recomandărilor CPT-ului, Comitetul poate decide să facă o declarație publică. Această sancțiune nu a fost folosită decât o singură dată, cu referire la Turcia, în decembrie 1992.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Instituția juridică a Curții Europene a Drepturilor Omului definește drepturile și libertățile umane, care obligă statele membre ale Consiliului Europei să garanteze aceste drepturi și libertăți fiecărei persoane. Convenția Europeană a Drepturilor Omului protejează dreptul cetățeanului la viață, la libertate și siguranță, la un proces echitabil, la respectarea vieții particulare și de familie, a domiciliului, corespondenței, conștiinței și religiei, libertatea de a ține reuniuni pașnice și de asociere. Ulterior, tuturor acestor drepturi inviolabile ale persoanei li s-au adăugat și altele, recunoscute în protocoalele adiționale (cum este, de pildă, Protocolul nr. 6 privind abolirea pedepsei cu moartea, adoptat la 28 aprilie 1983) sau în alte convenții (de exemplu, Convenția europeană pentru prevenirea torturii și pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, semnată la 26 noiembrie 1987 sau Convenția – cadru pentru protecția minorităților naționale, semnată la 1 februarie 1995).

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dat prima sa decizie în iunie 1961, iar la 28 septembrie 1965 s-a inaugurat primul Palat al Drepturilor Omului. Actualul Palat al Drepturilor Omului de la Strasbourg a fost inaugurat la 29 iunie 1995, de către președintele ceh, Vaclav Havel. Conceptută de renumitul arhitect, Sir Richard Rogers, clădirea are la intrare un hol circular, cu pereți construiți integral din sticlă, simbolizând transparența activității Consiliului Europei în domeniul drepturilor omului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului este alcătuită din 40 de judecători, câte unul pentru fiecare stat membru, aleși de Adunarea Parlamentară a organizației, pentru un mandat de 3 sau 6 ani. Raportorii Adunării, supraveghează și formulează recomandări privitoare la ordinea juridică și situația drepturilor omului în țările care aderă la Consiliul Europei. Aceste demersuri coordonează eforturile depuse în domeniul drepturilor omului de către statele care s-au angajat pe calea democrației autentice.

Din momentul în care o țară devine stat membru, Adunarea Parlamentară și Comitetul Miniștrilor continuă monitorizarea respectării angajamentelor luate. Aceste angajamente pot fi obligații incluse în convenții ratificate, garanții pentru oprirea executării condamnărilor la moarte, susținute de abolirea pedepsei capitale, precum și garantarea independenței puterii judiciare. Sistemul de monitorizare se aplică tuturor statelor membre, indiferent de vechimea aderării lor la organizație, fiind un mijloc de respectare și consolidare a standardelor susținute de către Consiliul Europei. Adunarea Parlamentară a contribuit la adoptarea, de către Comitetul Miniștrilor, a unui mare număr de convenții, acorduri, rezoluții și recomandări. Câteva exemple de propuneri care au fost analizate, și ulterior adoptate, ca acorduri juridice, de către Comitetul Miniștrilor sunt: abolirea pedepselor cu moartea în timp de pace, Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și tratamentelor sau pedepselor inumane și degradante, Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale. În ultima vreme, sprijinul acordat de Adunarea Parlamentară pentru crearea unei Curți unice, în vederea îmbunătățirii și accelerării procesului de abordare a plângerilor depuse la Strasbourg, referitoare la pretinse violări ale Convenției Europene a Drepturilor Omului, a reușit să deblocheze impasul politic în care ajunsese dezbaterea acestei probleme.

Adunarea Parlamentară continuă să susțină abolirea totală a pedepsei cu moartea, precum și o mai bună protecție a drepturilor copilului și a drepturilor solicitanților de azil. Adunarea Parlamentară a adoptat recomandări și rezoluții în diferite domenii, printre care: abolirea pedepsei capitale; psihiatrie și drepturile omului; violări masive și flagrante ale drepturilor omului pe teritoriul fostei Iugoslavii; secte și noi mișcări religioase; drepturile minorităților; drepturile copiilor; SIDA și drepturile omului; traficul de copii și alte forme de exploatare a copiilor.

Trei documente fundamentale despre drepturile omului

La 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a ONU adopta **Declarația Universală a Drepturilor Omului** (document politic internațional), iar la 4 noiembrie 1950, Consiliul Europei adopta **Convenția Europeană a Drepturilor Omului** (document juridic european), intrat în vigoare la 3 septembrie 1953.

Pe 29 noiembrie 2007, Parlamentul European a aprobat la Bruxelles, **Carta Drepturilor Fundamentale ale Cetățenilor Uniunii**, care apoi a fost proclamată solemn la 12 decembrie 2007 și în cadrul sesiunii în plen a aceluiași Parlament European de la Strasbourg, cu o zi înainte de semnarea Tratatului de la Lisabona. La ceremonia specială de la Strasbourg au participat José Sócrates – reprezentant al Președinției Consiliului European, Hans-Gert Pöttering – Președintele Parlamentului European, și José Manuel Durrao Barroso – Președintele Comisiei Europene.

Carta Drepturilor Fundamentale cuprinde toate drepturile civile, politice, economice și sociale ale cetățenilor europeni. Aceasta este împărțită în șase capitole: Demnitate, Libertate, Solidaritate, Egalitate, Cetățenie și Justiție. Primele proceduri pentru protecția drepturilor fundamentale au fost incluse în Tratatul de la Amsterdam la 1 mai 1999, iar Carta Drepturilor Fundamentale duce mai departe această abordare. Carta reprezintă o parte din noul Tratat de la Lisabona și este obligatorie pentru instituțiile europene. Conform acesteia, cetățenii europeni își pot cere drepturile în fața Curții Europene pentru Justiție de la Luxembourg.

Cele 50 de drepturi și libertăți cuprinse în cartă fac parte integrantă din cadrul legal al UE, fie ca sunt implementate direct de către Comisia Europeană sau indirect de statele membre sau autoritățile locale. Ea nu se aplică strict activităților naționale, acestea fiind incluse în actele pentru drepturile fundamentale ale constituțiilor naționale ale țărilor membre UE. Carta Drepturilor Fundamentale a Cetățenilor Uniunii Europene din 2007 este mai vastă și mai modernă decât Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 1950. În Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene există drepturi moderne, precum dreptul la protecția consumatorului, dreptul la o bună administrație publică, dreptul la protecția datelor sau interzicerea clonării ființelor umane. Cetățenii europeni se bucură astfel de un sistem dublu al protecției drepturilor lor – cel internațional sub auspiciile ONU și cel european – sub auspiciile

instituțiilor europene, astfel că nu există nicio lipsă în privința protecției drepturilor omului; sistemul european este la rândul lui dublu, deoarece aplică în țările membre UE – Convenția Europeană a Drepturilor Omului – consfințită de Consiliul Europei, iar pe de altă parte – Carta Drepturilor Fundamentale a Cetățenilor Uniunii Europene.

Protecția drepturilor omului reprezintă, așadar, sufletul Europei și al identității europene, fiind o expresie a Europei cetățenilor și nu a Europei statelor. Despre eficiența sistemului european de protecție a drepturilor omului – unic în lume – timpul și specialiștii urmează să se pronunțe.

Situația drepturilor omului și a drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană

La începutul anului 2009, Parlamentul European a votat raportul elaborat de Giusto Catania (GUE/NGL, Italia) referitor la situația drepturilor fundamentale în UE, în perioada 2004-2007, raport ce a fost dezbătut apoi în cadrul sesiunii plenare din decembrie 2009, de la Strasbourg. Raportul a fost adoptat cu 401 voturi pentru, 220 împotrivă și 67 abțineri. „Parlamentul European (PE) a continuat să fie o voce importantă privind chestiunile legate de drepturile omului și democrație” se arată în acest raport, apreciindu-se în mod deosebit activitatea sub-comisiei PE pentru drepturile omului. În raportul Catania se regretă faptul că „statele membre se sustrag în continuare controlului la nivel comunitar al propriilor politici și practici în materie de drepturile omului și încearcă să limiteze protecția acestor drepturi la un cadru în întregime intern, subminând astfel rolul activ jucat de UE la nivel global ca apărătoare a drepturilor omului, precum și credibilitatea politicii externe a UE în domeniul protecției drepturilor fundamentale”. A fost apreciată înființarea la Viena, a Agenției pentru Drepturile Fundamentale ale Omului, „fapt care constituie un prim pas în rezolvarea solicitărilor Parlamentului European cu privire la instituirea unui cadru normativ și instituțional integrat, destinat punerii în practică a Cartei Drepturilor Fundamentale și garantării conformității cu sistemul instituit de către CEDO”.

Consiliului UE i se solicită să includă în viitoarele rapoarte anuale privind drepturile omului analiza acestei situații, atât la nivel mondial, cât și la nivelul fiecărui stat membru, pentru a se evita „acuzățiile de aplicare a unor standarde duble” de către UE. Procesul de cooperare internațională în combaterea terorismului a condus adesea la o scădere

a nivelului de protecție a drepturilor omului și a libertăților lui fundamentale, mai ales a dreptului fundamental la viață privată, la protecția datelor și nediscriminare, și consideră că UE ar trebui să acționeze mai ferm pe plan internațional pentru a promova o strategie care să se bazeze într-adevăr pe respectul integral al standardelor internaționale și al obligațiilor în domeniul drepturilor omului. În raport se insistă ca instituțiile UE și cele din statele membre să implementeze recomandările formulate în rezoluția, adoptată la 14 februarie 2007 privind presupusa folosire a unor țări europene de către CIA (Central Intelligence Agency) pentru transportarea și deținerea ilegală de prizonieri. În acest context, raportul PE salută declarațiile Președintelui SUA referitoare la închiderea Centrului de detenție de la Guantanamo Bay și aducerea în instanță a persoanelor deținute acolo.

Excluderea socială și discriminarea comunităților de rromi sunt un fapt de necontestat, în pofida instrumentelor juridice, politice și financiare introduse la nivel european în scopul combaterii acestor fenomene. Eforturile dispersate și necoordonate nu au reușit să producă totuși îmbunătățiri structurale și durabile ale situației rromilor, mai ales în domeniul vital cum ar fi accesul la educație, la serviciile de sănătate, la o locuință și la un loc de muncă. Deputații europeni deplâng absența unei politici globale și integrate a UE, concentrată în special pe discriminarea împotriva rromilor, care să se ocupe de problemele prioritare ale acestora, fapt remarcat de mai multe mecanisme de verificare a respectării drepturilor omului. Responsabilitatea colectivă a Uniunii este să găsească un răspuns la aceste probleme, care constituie una din chestiunile cele mai vaste și mai complexe în materie de drepturile omului și care trebuie abordată în mod hotărât de către Uniune. O strategie cadru a UE pentru integrarea rromilor trebuie să urmărească să abordeze problemele reale, elaborând o foaie de parcurs în atenția statelor membre, care să stabilească obiective și priorități și să faciliteze procesele de control și evaluare în ceea ce privește:

- segregarea rromilor în legătură cu accesul acestora la locuință, încălcările drepturilor omului, cum ar fi evacuările forțate și excluderea lor din câmpul muncii, din învățământul public și din sistemul de sănătate, aplicând legislația anti-discriminare și elaborând politici de contracarare a ratelor ridicate ale șomajului;
- refuzul autorităților publice de a le respecta drepturile, inclusiv în plan politic;

- ostilitatea larg răspândită față de etnicii rromi, garanții total insuficiente împotriva discriminării rasiale la nivel local și numărul prea redus de programe adecvate de integrare; discriminarea evidentă în acordarea îngrijirilor medicale, inclusiv sterilizarea forțată și segregarea, precum și lipsa de informații adecvate cu privire la planning-ul familial;
- discriminarea din partea poliției; crearea de profiluri pe criterii rasiale (prin metode cum ar fi, printre altele, luarea de amprente și alte forme de culegere de date), alături de puterile discreționare ale poliției, care includ controale aleatorii disproporționale, fapt care subliniază nevoia urgentă de programe de formare și de conștientizare privind nediscriminarea din partea poliției, care în prezent sunt aproape inexistente;
- situația deosebit de vulnerabilă a femeilor de origine rromă, care fac obiectul unor discriminări multiple.

Raportul solicita statelor membre să ratifice Convenția Națiunilor Unite privind drepturile lucrătorilor migranți și atrage atenția asupra faptului că cea mai mare parte a lucrătorilor care oferă prestații fără a deține documente de imigrare corespunzătoare desfășoară o activitate care este legală și indispensabilă pentru economiile europene, precum culesul de fructe, construcțiile sau întreținerea clădirilor, îngrijirile acordate bolnavilor, persoanelor vârstnice și copiilor. Este necesară o cunoaștere mai bună din partea publicului, a dreptului la sănătatea reproductivă și sexuală. Și pe această cale, PE invită statele membre să se asigure că femeile beneficiază pe deplin de aceste drepturi, să organizeze programe de educație sexuală adecvate, servicii de informare și de consiliere confidențială și, de asemenea, să faciliteze accesul la metode de contracepție în vederea prevenirii sarcinilor nedorite și a avorturilor ilegale și riscante și să combată practica mutilării genitale feminine.

Parlamentul European invită statele membre să propună linii directoare pentru recunoașterea reciprocă între statele membre a legislației existente, în vederea garantării faptului că libertatea de circulație în Uniunea Europeană a cuplurilor de persoane de același sex se aplică în condiții egale cu cele pentru cuplurile heterosexuale. Comisia Europeană ar trebui să vină cu propuneri care să garanteze aplicarea de către statele membre a principiului recunoașterii reciproce în cazul cuplurilor homosexuale, căsătorite sau înregistrate ca parteneri civili, mai ales atunci când acestea își exercită dreptul la libera circulație, în temeiul legislației UE.

Drepturile omului – nucleul reconstrucției contemporane a omului

Secretariatul internațional al Consiliului Europei se află la Strasbourg, în Franța și este format din membri provenind din majoritatea statelor membre. Acesta asigură continuitatea și expertiza necesară pentru funcționarea organismelor și structurilor Consiliului Europei și a bunei derulări a programelor anuale de activități. Ca o dovadă a angajării Consiliului Europei în domeniul drepturilor omului, aproximativ 250 din cei 1.500 de angajați sunt direct implicați în probleme ale drepturilor omului, mulți alții ocupându-se zilnic cu acestea. Direcția Drepturilor Omului a Consiliului Europei concentrează activitățile legate de drepturile omului, care se află în afara competențelor organismelor de control instituite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, alte direcții fiind implicate, în mod regulat, în sectoarele lor de activitate, în probleme ale drepturilor omului.

În scopul promovării și difuzării informațiilor privitoare la activitatea Consiliului Europei în domeniul drepturilor omului, a fost înființat, în cadrul Organizației, un Centru de Informare pentru Drepturile Omului. Acesta asigură servicii de informare și documentare (o bibliotecă specializată) pentru cei interesați și a elaborat o serie de baze de date consacrate jurisprudenței organelor convenției. Acest centru caută să sensibilizeze atât publicul larg, cât și specialiștii în domeniul drepturilor omului, adresându-se în special anumitor grupuri profesionale precum: funcționarii din poliție și personalul penitenciarelor. Pentru a satisface nevoile specifice țărilor din Europa Centrală și de Est, au fost înființate Centrele de Informare și Documentare pentru Consiliul Europei în următoarele țări: Bulgaria, Slovacia, Estonia, Republica Cehă, Ucraina, Letonia, România, Ungaria, Lituania, Federația Rusă, Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

O mare parte din activitatea Consiliului Europei este efectuată de Secretariat împreună cu consultanți și experți numiți, în general, de guverne. Activitatea interguvernamentală a Organizației este susținută de comitetele interguvernamentale, specializate, care pregătesc proiecte, documente și texte juridice. Acestea formează, deseori, baza convențiilor, recomandărilor, rezoluțiilor și declarațiilor adoptate ulterior de Comitetul Miniștrilor.

Secretariatul Consiliului Europei organizează conferințe și seminarii, furnizează informații și expertiză, și publică documente ce cuprind o tematică vastă adresată publicului larg, dar și universităților, profesoriilor, copiilor și grupurilor profesionale ca: avocați, funcționari din poliție și juriști. Principalele sectoare de activitate al Consiliului Europei sunt: drepturile omului și mass-media; afaceri juridice; afaceri sociale și economice; mediu; sănătate publică; puteri locale; educație, cultură și sport; tineret.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului reprezintă „încununarea activității” Consiliului Europei. Noile state membre sunt obligate să o semneze în momentul aderării și să o ratifice în decursul unui an. Predecesoarea directă a Convenției este Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948. Printre precedentele istorice notabile se numără, din 1215, Magna Carta în Anglia, care institua dreptul la un proces echitabil și la o ordine juridică imparțială, Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii, adoptată în 1776, precum și Declarația Drepturilor Omului și a Cetățeanului votată în Franța, în 1789. Deși, astăzi, aceste documente sunt depășite de evoluția domeniului, ele reprezintă trepte importante pe drumul egalității drepturilor pentru toate ființele umane.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului reprezintă, pentru statele semnatare, „prima etapă pe calea garantării colective a unor drepturi enunțate în Declarația Universală a Drepturilor Omului”. Aceste state s-au angajat să asigure tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor o serie de drepturi și libertăți civile și politice, definite în Convenție. Protocoloalele adiționale au extins lista inițială a drepturilor, iar jurisprudența Curții Europene și a Comisiei Europene a Drepturilor Omului, a întărit și a dezvoltat aceste drepturi, demonstrând astfel natura dinamică și evolutivă a sistemului.

Toate statele contractante, cu excepția Irlandei, a Norvegiei și a Regatului Unit, au integrat Convenția în propria lor legislație, astfel încât jurisdicțiile interne să recurgă la dispozițiile acesteia, integral, în cazul uneia sau alteia dintre spețe. După epuizarea tuturor căilor de recurs intern, orice persoană, care se consideră lezată în drepturile sale, poate căuta să obțină restabilirea situației la Strasbourg pentru o pretinsă încălcare a Convenției, de către statele contractante. Instituțiile de la Strasbourg nu se substituie jurisdicțiilor naționale, ci, sunt, într-un anumit sens, o prelungire a acestora.

Acordul statelor suverane de a permite unei instanțe supranaționale să repună în cauză hotărârile instanțelor interne și angajamentul de a executa hotărârile acesteia, care poate presupune schimbări în legislația statelor și plata unor compensații, reprezintă un pas istoric fără precedent în dreptul internațional. Acest fapt pune în practică teoria naturii fundamentale a drepturilor omului, plasând drepturile mai presus de legislațiile și practicile naționale ale statelor. De asemenea, el exprimă conceptul democratic, că anumite drepturi și libertăți fundamentale ale individului nu trebuie să fie subordonate autorității statale sau măruntelor sale interese politice.

Statele contractante pot, de asemenea, să deschidă o acțiune în instanță împotriva unui alt stat contractant sub forma unei plângeri interstatale. Până în prezent, s-au înregistrat puține cazuri de acest fel dar încălcările drepturilor omului la care se refereau, au fost, în fiecare caz, foarte grave.

Recunoașterea de către fiecare stat membru UE a Convenției Europene a Drepturilor Omului a instituit o Comisie și o Curte Europeană a Drepturilor Omului (vezi primul paragraf), însărcinate să examineze plângeri individuale și interstatale. Membrii Comisiei și judecătorii sunt total independenți, fiind aleși de Comitetul Miniștrilor și Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei.

Plângerile sunt supuse mai întâi Comisiei, în timpul uneia dintre sesiunile sale, care sunt organizate aproape în fiecare lună. Din cele peste 26.000 de plângeri primite de la începutul activității sale, în noua „formulă” de funcționare, din 1955 și până în 2004, majoritatea au fost declarate «inadmisibile», deoarece erau fie nefondate, fie nu priveau problemele prevăzute în Convenție, fie pentru că erau îndreptate împotriva unor state ce nu sunt parte la Convenție; astfel, au fost declarate admisibile aprox. 1.900 de plângeri.

EXEMPLE DE STATE CE AU LUAT MĂSURI ÎN URMA UNEI HOTĂRÂRI A CURȚII EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI

- ✦ Austria a modificat articole importante din Codul său de procedură penală, precum și instrucțiunile referitoare la tratamentul deținuților spitalizați și întregul sistem de asistență juridică.
- ✦ Belgia și-a revizuit legislația referitoare la vagabondaj și a adoptat măsuri în sensul subvenționării școlilor francofone din zona

- flamandă. De asemenea, și-a modificat codul civil în scopul acordării de drepturi egale copiilor legitimi și nelegitimi.
- ✦ Danemarca a modificat legea privind încredințarea spre îngrijire a copilului.
 - ✦ Franța a adoptat o lege referitoare la secretul comunicațiilor telefonice.
 - ✦ Grecia a modificat o lege referitoare la detenția provizorie.
 - ✦ Italia a integrat în noul său cod de procedură penală, adoptat în 1988, dispozițiile care impun prezența avocaților apărării în timpul procedurii juridice, inclusiv în fața Curții de Casație.
 - ✦ Olanda a modificat codul penal militar și legea referitoare la internarea pacienților bolnavi mintal.
 - ✦ Suedia și-a modificat legea asupra instrucției religioase obligatorii.
 - ✦ Elveția a modificat integral sistemul de organizare judiciară și procedura penală aplicată armatei federale și a revizuit dispozițiile din codul său civil, referitoare la privarea de libertate în casele de corecție.
 - ✦ Regatul Unit al Marii Britanii a interzis pedepsele corporale în învățământul public.

Din momentul în care o plângere este declarată admisibilă, Comisia încurajează părțile în sensul ajungerii la o înțelegere amiabilă. Dacă acest lucru nu este posibil, Comisia întocmește un raport prin care se stabilesc faptele și se exprimă un aviz juridic privitor la violarea – în speță – a Convenției, aviz pe care îl transmite Comitetului Miniștrilor.

În decurs de 3 luni de la transmiterea raportului către Comitetul Miniștrilor, de către statul interesat, Comisia sau, în unele situații, petiționarul, îl pot aduce în fața Curții. Aducerea unui caz în fața Curții presupune, în general, o audiere publică la Strasbourg. Hotărârea Curții, la care se ajunge prin vot majoritar, este definitivă și obligatorie pentru statele interesate. Statele respective trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura conformarea cu deciziile Curții și cu drepturile prevăzute în Convenție. Curtea poate obliga un stat să plătească o compensație financiară, incluzând despăgubirile și costul procedurilor.

În cazul în care Curtea a stabilit că a fost încălcată Convenția, Comitetul Miniștrilor supraveghează executarea hotărârii, verificând luarea măsurilor corective care se impun, din punct de vedere administrativ sau legislativ.

În ultimii ani, numărul de cazuri examinate de către Comisie și Curte a crescut în mod considerabil, odată cu creșterea prestigiului Convenției Europene a Drepturilor Omului. Ca urmare, pot interveni întârzieri importante, de 5 sau mai mulți ani, înainte de pronunțarea unei hotărâri de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În scopul reducerii întârzierilor și a creșterii eficienței mecanismului de protecție a drepturilor omului, Comitetul Miniștrilor a hotărât, în 1993, reformarea structurilor actuale și înlocuirea Comisiei și a Curții cu o Curte Europeană a Drepturilor Omului, unică și permanentă. Mecanismul necesar realizării acestor schimbări a fost inclus într-un protocol adițional al Convenției Europene a Drepturilor Omului – Protocolul nr. 11, care a început a fi pus în practică din 1995, după ratificarea acestuia de către statele contractante.

Majoritatea spețelor sunt acum examinate de către Camerele Curții Europene a Drepturilor Omului și doar în cazuri excepționale este sesizată Curtea în plenul ei. Comitetul Miniștrilor continuă să supravegheze executarea hotărârilor Curții, dar nu mai decide asupra fondului speței. Dreptul la recurs individual este automat, precum și jurisdicția Curții în spețele individuale sau între state. Astfel, statele membre UE nu mai au posibilitatea de a nu accepta dispozițiile Curții Europene a Drepturilor Omului.